

ELŻBIETA MOLAK
IRENEUSZ RACŁAWICKI

ZAPOMNIANE ZABYTKI

DWORY I PAŁACE WIEJSKIE
POŁUDNIOWEJ POLSKI

ŚLĄSK OPOLSKI

TOM 2

OPOLE
Wydawnictwo NOWIK Sp.j.
2011

OD WYDAWCY

Nie tylko książki mają – jak głosiła to starożytna rzymska sentencja – swoje własne losy. Na pewno posiadają je również inne dzieła rąk ludzkich: architektura, a więc zamki, pałace, dwory, ich ukształtowane przez człowieka otoczenie. Można by wręcz zaryzykować powiedzenie, że niektóre z nich miały prawdziwe szczęście: zyskały sobie powszechne uznanie, omijały je pożary, oszczędzały wojny. Po ostatniej wojnie znalazły dobrych gospodarzy, nie pozwalających, aby zacne mury zmieniły się w ruiny i żeby zdziczały znane ze swej oryginalności i piękna parki. A inne obiekty prześladowało istne fatum, bo dziś ich urody możemy się jedynie domyślać... To tylko jedna z bardzo wielu, choć może w porównaniu z innymi – nieco błaha, refleksja wysnuta w czasie pasjonującej lektury książki historyka sztuki Elżbiety Molak i historyka Ireneusza Raclawickiego. Najważniejsza będzie tu myśl, jak różnorodne i bogate jest materialne i kulturowe dziedzictwo naszego regionu i jak wiele należy uczynić, aby zachować je dla przyszłych pokoleń w całej jego dawnej krasie.

Autorzy prezentowanej Czytelnikom książki *Zapomniane zabytki. Dwory i pałace wiejskie południowej Polski. Śląsk Opolski* chcieliby przyczynić się do popularyzacji walorów naszego regionu poprzez ukazanie historii i wartości zabytkowych nierzadko nieznanymi ogółowi społeczeństwa zespołów pałacowo-parkowych i folwarcznych. I tu należy wyraźnie zaznaczyć, że to wszechstronne spojrzenie wyróżnia książkę spośród wielu publikacji ukazujących zabytki tej ziemi, stanowi o jej wyjątkowości. Bo mowa tu będzie o zespołach zieleni podworskiej, a więc ogrodach ozdobnych, użytkowych, zieleni towarzyszącej zabudowie folwarcznej, ochronnych i granicznych szpalerach, alejach dojazdowych, czyli o całym zespole elementów zieleni towarzyszących ziemianiskim siedzibom. Warto wiedzieć, że w parkach województwa

opolskiego wyodrębnić można kilka niejednorodnych stylów: krajobrazowy, angielski czy też romantyczne. Zachowane wartości historyczne parków świadczą o kulturowej ich obecności w organizacji przestrzeni wiejskiej. Niestety, stan przetrwania tych cennych zespołów zieleni podworskiej określić należy jako niekorzystny. Tylko nieliczne przetrwały w całości, gdzie obok parku towarzyszącego siedzibie mieszkalnej zachował się zespół gospodarczy wraz z wydzielonymi terenami upraw oraz alejami dojazdowymi.

Najczęściej niszczeniu ulegały części gospodarcze, a zostawały jedynie fragmenty parków przy dworach. Z tym większym zainteresowaniem postrzega się próbę możliwie pełnego ukazania budownictwa folwarcznego, które, z pozoru mniej efektowne, tak przecież było istotne dla funkcjonowania ówczesnych majątków. To, jakie przyjmowano koncepcje wykorzystania gruntów, jakie prowadzono uprawy i hodowle, gospodarkę ryбно-stawową, a także opisy takich obiektów, jak m.in. cegielnie, tartaki, gorzelnie, kuźnie, masztalernie, również, co nie może nie budzić ciekawości, opisy domów robotników folwarcznych i sezonowych, rządcówki – wszystko to może dawać pojęcie o ówczesnej myśli ekonomicznej, wzbogaca naszą wiedzę o historii gospodarczej. Obraz zespołów folwarcznych bardzo często zaświadcza o wcześnie osiągniętym, wysokim poziomie cywilizacyjnym, przemyślanym i rozważnym gospodarowaniu.

Przedstawione tu opracowanie, omawiające walory i obecny stan zachowania zespołów rezydencjalnych na Opolszczyźnie, ułatwi przygotowanie szczegółowego programu ich rewitalizacji. Pozwoli to w wielu przypadkach powstrzymać postępujący z upływem czasu proces niszczenia tych cennych obiektów oraz przyczyni się do rozwoju turystyki, gdyż realizacja programu rewitalizacji zespołów pałacowo-parkowych i folwarcznych spowoduje wzrost ich atrakcyjności. Bez wątpienia będzie towarzyszyć temu wzrost zapotrzebowania na usługi turystyczne w wielu miejscowościach województwa opolskiego, leżących w pobliżu zabytkowych rezydencji, do których zaczną przyjeżdżać nie tylko turyści indywidualni, lecz także turyści zorganizowani. Wiele z tych miejsc, tak ciekawych ze względu na swoją historię i walory architektoniczne, wejdzie na stałe do programów wycieczek szkolnych, a także wycieczek organizowanych dla osób dorosłych, w tym starszych, dla których takie formy turystyki, jak kulturalna czy sentymentalna odgrywają ważną rolę.

Autorzy i wydawca tej książki mają nadzieję, że za jej sprawą nazwy przedstawionych tu miejscowości będą się odąd kojarzyć Czytelnikom z wdzięcznym kształtem pałacu, dowodzącymi gospodarności i umiłowania ładu koncepcjami zabudowy gospodarczej, malowniczym układem parku – a czasem, niestety, z myślą o pilnym podjęciu społecznych starań o przywrócenie zabytkowym obiektom ich utraconych walorów.

FRĄCZKÓW (*Franzdorf*)

(gmina Pakosławice, powiat Nysa)

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY Z FOLWARKIEM

Miejscowość położona na przedłużeniu Wzgórz Strzelińskich, przy drodze lokalnej Radzikowice – Reńska Wieś, trzy kilometry od głównej drogi Opole – Nysa, na wysokości Pakosławic. Dobrze zachowany zespół usytuowano na wschodnim krańcu wsi wśród rozległego 23-hektarowego parku, założonego około roku 1860 w stylu angielskim.

47. Panorama założenia

Po raz pierwszy wspomniano o dobrach ziemskich w tej okolicy w 1300 roku, szacując ich wielkość na sześć łanów⁶⁶. Wieś wzmiankowano w roku 1365 pod nazwą Franczigsdorf⁶⁷. Z zachowanych dokumentów wynika, iż do 27 listopada 1369 roku majątek stanowił własność Mikołaja Nowaka i jego syna Piotra. Tego dnia sprzedali oni Fryderykowi von Franczigsdorfowi ze swojej dziedzicznej posiadłości jeden łan roli i łąki. Ówczesny nabywca 19 listopada 1372 roku odsprzedał łąkę, położoną w pobliżu zabudowań Frączkowa, Piotrowi Hugoltowi⁶⁸.

⁶⁶ G. Knappe, Dr. Schmitz, op. cit., s. 170.

⁶⁷ J.G. Knie, op. cit., s. 134.

⁶⁸ G. Knappe, Dr. Schmitz, op. cit., s. 170.

W roku 1378 nazwa wsi brzmi Fran-
kindorff⁶⁹. Rok później, 23 grudnia
1379 roku, pojawia się informacja,
iż ten sam Piotr Hugolt nabywa od
Mikołaja Wilhelmięgo czynsz dzier-
żawny z sąsiednich Kotschanowitz.
Z zapisów tych wynika, iż ten nie-
wielki majątek był podzielony po-
między kilka rodzin⁷⁰.

Kolejnego właściciela poznajemy dopiero w latach 1672–1673, kiedy to frączkowskie dobra były przypisywane Janowi Henrykowi Heymanowi von Rosenthal, kanonikowi ołomunieckiemu i nyskiemu, członkowi rady biskupów wrocławskich, z rodu wywodzącego się z księstwa nyskiego. Należały do niego rów-

48. Frączków na mapie topograficznej z 1936 roku

49. Pałac we Frączkowie na zdjęciu z około 1909 roku

⁶⁹ J.G. Knie, op. cit., s. 134

⁷⁰ G. Knappe, Dr. Schmitz, op. cit., s. 170.

50. Pałac we Frączkowie na pocztówce z początku XX wieku

niez inne okoliczne majątki: Kamnig (Kamiennik), Nieder Steubendorf (Dolny Ścibórz), Striegendorf (Strzegów), Schwammelwitz (Trzeboszowice) i Schleibitzn (Śliwice)⁷¹. Następnie w spadku otrzymali je von Gilgenheimbowie⁷², z nobilitowanej szlachty księstwa karniowskiego i nyskiego. Zarządzali nimi do drugiej połowy XIX wieku⁷³. Pierwszym, którego odnotowano, był Jan Karol Hentschel von Gilgenheimb, sędzia dworski i członek rady księstwa nyskiego, wójt dziedziczny Weidenau (Widnawy)⁷⁴. W roku 1819 roku – według danych źródłowych – właścicielem Frączkowa, Schwandorf (Zwanowic) i Kuschdorf (Goszowic) był Leopold Franciszek, wnuk Jana Karola, starosta powiatu nyskiego, kawaler Orderu Orła Czerwonego⁷⁵.

Jego majątek składał się wówczas z 207 ha żyznej ziemi uprawnej, na której siano pszenicę, rzepak i zajmowano się sadownictwem. W oborze

⁷¹ R. Sękowski, op. cit., t. 3, s. 134.

⁷² W połowie XVII wieku używali nazwiska Gilgenheim lub Gilgelheim – zob. R. Sękowski, op. cit., t. 2, s. 359.

⁷³ R. Weber, op. cit., t. 1, s. 7.

⁷⁴ R. Sękowski, op. cit., t. 2, s. 359.

⁷⁵ *Statistisch topographische Uebersicht...*, s. 56.

folwarcznej znajdowało się 35 sztuk bydła rogatego, w stajni 16 koni, a w owczarni 700 sztuk szlachetnych merynosów⁷⁶. Po jego śmierci majątki odziedziczyła żona, baronowa Rzeszy Anna von Welczek, a następnie syn Erhard⁷⁷. W roku 1863 Frączków wraz z folwarkami Goszowice i Natschkau (Naczków) nabył od swojego stryja – szambelana królewskiego i członka Izby Wyższej Parlamentu w Berlinie⁷⁸, Erdmana – kolejnego z Gilgenheimbów, hrabia Aleksander von Francken-Sierstorpff z Jędrzejowa⁷⁹.

Po nim opiekę nad dominium przejął syn, również Aleksander. Młody hrabia był oficerem rezerwy regimentu kirasjerów księcia elektora i deputowanym krajowym z Frączkowa. On też, poprzez dokupienie w roku 1883 rycerskiego majątku Reinchsdorf (Reńska Wieś), powiększył obszar dóbr do 750 ha⁸⁰. Dotychczasowy pałac o kształcie prostokąta z końcem XIX wieku został z inicjatywy młodego hrabiego przebudowany i rozbudowany. W 1907 roku po bezpotomnej śmierci Aleksandra majątek odziedziczył Kasper Henryk, potocznie zwany Harym, jego starszy brat, również dziedzic Jędrzejowa.

51. Brama wjazdowa do zespołu z fragmentem parku

⁷⁶ F. Triest, op. cit., s. 1000.

⁷⁷ R. Sękowski, op. cit., t. 2, s. 359.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ *Schlesisches Güter-Adressbuch* z 1937 roku na s. 669 podaje rok 1862.

⁸⁰ R. Weber, op. cit., t. 1, s. 7.

52. Pałac (stan obecny)

Ostatnim panem Frączkowa został jego drugi syn – Józef Maria Kasper (w 1915 roku). Całość dóbr uległa pomniejszeniu i w 1937 roku obejmowała obszar 599 ha. Sam majątek frączkowski liczył 220 ha areалу, w tym pól uprawnych 140 ha, łąk i pastwisk około 41 ha, pozostałe grunty to rozległy park, ogród, drogi i podwórze⁸¹.

Początki budowy siedziby rezydencjonalnej sięgają pierwszej połowy XVIII wieku, kiedy to w latach 1730–1750 zbudowano późnobarokowy pałac. Założono go na planie prostokąta z dwoma wydatnymi, trójosiowymi ryzalitami w elewacji frontowej i tylnej. W obecnej budowlie z tej fazy stylowej zachowały się piwnice kryte sklepieniami żaglastymi.

Około 1860 roku dokonano kolejnej modernizacji założenia, prace dotyczyły otoczenia pałacu i polegały na założeniu niewielkiego parku o charakterze krajobrazowym. Wraz ze wzrostem zamożności właścicieli majątku i rosnącym prestiżem rodu wykształciła się potrzeba rozbudowy rezydencji.

W latach 1886–1889 ówczesny właściciel, Aleksander von Francken-Sierstorff, dokonał zasadniczej przebudowy pałacu w duchu modnej

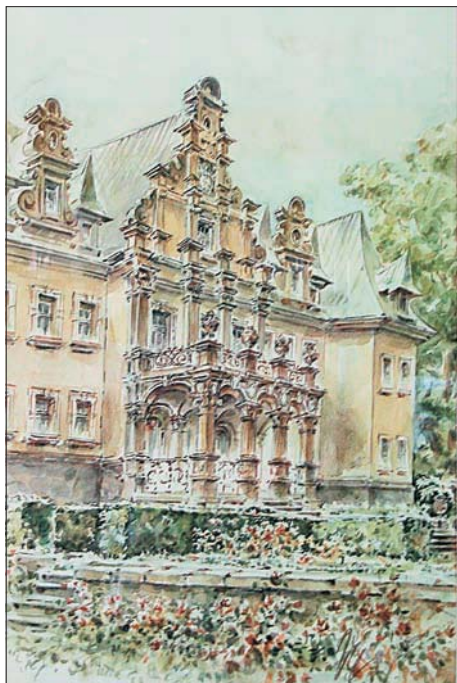
⁸¹ *Schlesisches Güter-Adressbuch...*, 1937, s. 669.

ówcześnie stylistyki, tj. w redakcji manieryzmu niderlandzkiego. Ówczesną bryłę pałacu prezentuje fotografia z 1909 roku umieszczona w albumie Webera. Był to okazały budynek o rozbudowanej bryle, wzbogaconej licznymi czworobocznymi wieżami, okrągłymi basztami i schodkowymi szczytami, najeżonej obeliskami, sterczynami, wykuszami i dekoracją architektoniczną.

Wraz z rozbudową pałacu przeprowadzono daleko idące zmiany w parku. Po stronie południowej założono wielką polanę widokową z grupą robinii, w części północnej staw z wyspą, całemu parku nadano cechy krajobrazowe. W latach 1935–1936, zgodnie z decyzją żony ostatniego właściciela posiadłości – Heleny von Praschma, rozebrano wieże i szereg dobudówek, upraszczając bryłę przez pozostawienie jedynie ryzalitów środkowych i bocznych. Obecny pałac jest zwartą, dwukondygnacyjną budowlą krytą wysokim dachem czterospadowym. Zbudowany z cegły na kamiennej podmurówce, o starannym licu poligonalnego

53. Pałac na współczesnej akwareli

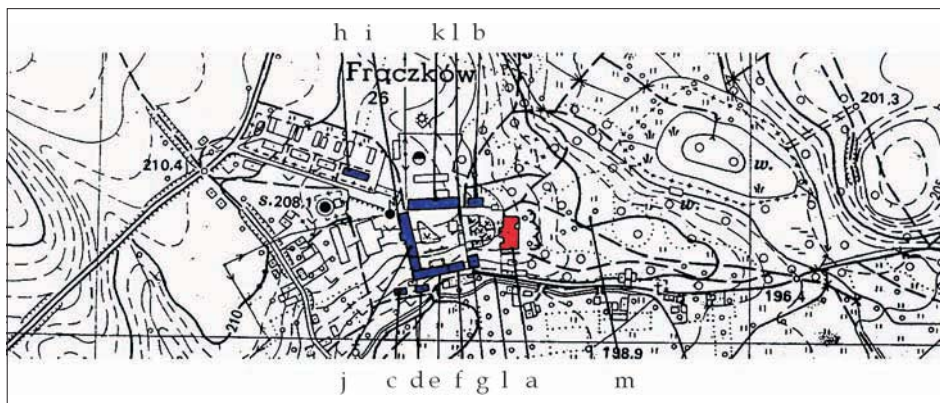

54. Pałac od strony ogrodu (współczesna akwarela)

wątku. Oś środkową w elewacji tylnej i ogrodowej akcentują trójosiowe ryzality, zwieńczone w połaci dachu uskokowymi szczytami ze spływami wolutowymi. W przyziemiu ryzalitu frontowego przejazd w arkadowym portyku, nad nim taras. Elewacje wieloosiowe z regularnym rytmem prostokątnych otworów okiennych ujętych opaskami. Szczyty artykułowane horyzontalnie gzymsami, wertykalnie pilastrami ujmującymi osie okienne. W elewacji ogrodowej, na osi ryzalitu, kamienny ganek o bogatym rzeźbiarskim opracowaniu elementów konstrukcyjnych, m.in. trzony korynckich kolumn pokrywa płasko rzeźbiona dekoracja. Przed elewacją frontową pałacu założono owalny podjazd z wysoką zielenią.

55. Aleja parkowa prowadząca do pałacu (częściowo współczesne nasadzenia)

56. Współczesny układ zespołu: a) pałac, b) oficyna - wozownia, c) dom mieszkalny, d) dom mieszkalny, e) obora, f) dom przy oborze, g) oficyna, h) czworak, i) spichlerz, j) stajnia, k) stodoła, l) ogrodzenie, m) park

Od zachodu, za ceglany murem oddzielającym teren rezydencji od podwórza folwarcznego, usytuowany jest założony na planie podkowy folwark. Zabudowa gospodarcza, pochodząca z przełomu XIX i XX wieku, otacza z trzech stron prostokątne podwórze. Od wschodu podwórze otwiera się na pałac. Od północy i zachodu zespół otaczają zabudowania wiejskie.

57. Oficyna

58. Oficyna – wozownia (w trakcie remontu)

Na północny zachód od pałacu, przy murze oddzielającym część folwarczną od rezydencjonalnej, zlokalizowany jest budynek oficyny – wozowni pałacowej. Zbudowany około 1900 roku na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty wysokim dachem czterospadowym, posiada ciekawe rozwiązanie architektoniczne i dekoracyjne szczytu frontowego.

59. Zabudowania folwarczne

W północnej pierzei podwórza, znajduje się stodoła, założona na planie wydłużonego prostokąta z trzema przejazdami. Kryta wysokim ceramicznym dachem dwuspadowym, dzielonym ogniomurami na trzy segmenty. W zachodniej pierzei, przy jej krańcu północnym, usytuowano spichlerz kryty dachem dwuspadowym ujętym w szczyt. Posiada on elewacje otynkowane gładko, bez wystroju architektonicznego i zewnętrznych cech stylowych.

Ścianą szczytową przylega do niego budynek stajni, także założony na planie prostokąta wydłużonego na osi północ-południe, nakryty wysokim, ceramicznym dachem dwuspadowym. Budynek ten jest typowym obiektem gospodarczym końca dziewiętnastego i początku XX wieku. W południowej pierzei, przy narożniku zachodnim, pobudowano oborę, od wschodu – dom mieszkalny. Także te budynki są obiektami murowanymi, jednokondygnacyjnymi, krytymi ceramicznymi dachami dwuspadowymi. Rozwiązania architektoniczne elewacji bez dekoracji i cech stylowych zapewniają jedynie właściwą funkcję.

60. Stajnia

Po wojnie pałac wraz z otoczeniem użytkowało, nie naruszając jego substancji historycznych, Państwowe Gospodarstwo Rolne. W latach 1970–1980 przeprowadzono generalny remont obiektu, uzyskując wspólny efekt końcowy. Pałac przeznaczono wówczas na ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy. Obecnie stanowi własność prywatną.

SPIS TREŚCI

Od Wydawcy	5
BAKÓW (<i>Bankau</i>) – gmina i powiat Kluczbork Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	9
BIECHÓW (<i>Bechau</i>) – gmina Pakosławice, powiat Nysa Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	24
BRYNICA (<i>Brinitze</i>) – gmina Wołczyn, powiat Kluczbork Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	35
CIESZANOWICE (<i>Tscheschdorf, Lärchenhain</i>) – gmina Kamiennik, powiat Nysa Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	40
FRĄCZKÓW (<i>Franzdorf</i>) – gmina Pakosławice, powiat Nysa Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	48
GIERAŁCICE (<i>Giersdorf</i>) – gmina Głuchołazy, powiat Prudnik Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	58
GIERÓW (<i>Gührau</i>) – gmina Grodków, powiat Brzeg Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	67
GOŁKOWICE (<i>Golkowitz</i>) – gmina Byczyna, powiat Kluczbork Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	72
GRĘBOSZÓW (<i>Grambschütz</i>) – gmina Domaszowice, powiat Namysłów Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	78
GROBNIKI (<i>Gröbnig</i>) – gmina i powiat Głubczyce Zespół zamkowo-parkowy z folwarkiem	88
JAKUBOWICE (<i>Jakobsdorf</i>) – gmina Wilków, powiat Namysłów Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	94
JANOWA (<i>Johnsdorf</i>) – gmina Otmuchów, powiat Nysa Zespół dworsko-folwarczny	101
JĘDRZEJÓW (<i>Endersdorf</i>) – gmina Grodków, powiat Brzeg Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	106
KOMORNO (<i>Komorno</i>) – gmina Reńska Wieś, powiat Kędzierzyn-Koźle Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	115
KRZYWICZYNY (<i>Schönfeld</i>) – gmina Wołczyn, powiat Kluczbork Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	121

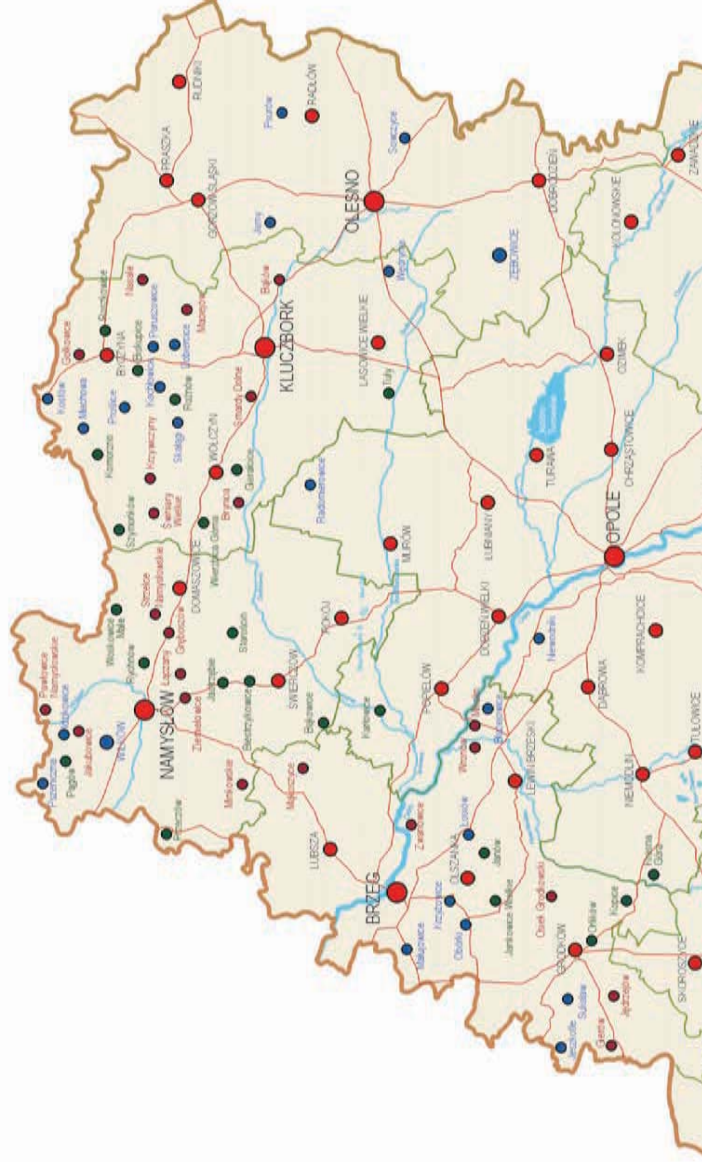
LISIE KĄTY (<i>Fuchswinkel</i>) – gmina Paczków, powiat Nysa	
Zespół dworsko-folwarczny	128
ŁĄCZANY (<i>Lankau</i>) – gmina i powiat Namysłów	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	134
ŁĄKA PRUDNICKA (<i>Gräflich Wiese</i>) – gmina i powiat Prudnik	
Zespół zamkowo-parkowy z folwarkiem	142
MACIEJOWICE (<i>Matzwitz, Mühlrain</i>) – gmina Otmuchów, powiat Nysa	
Zespół dworsko-folwarczny	150
MACIEJÓW (<i>Matzdorf</i>) – gmina i powiat Kluczbork	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	157
MĄKOSZYCE (<i>Mangschütz</i>) – gmina Lubsza, powiat Brzeg	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	164
MIKOLIN (<i>Nikoline</i>) – gmina Lewin Brzeski, powiat Brzeg	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	172
MINKOWSKIE (<i>Minkowsky, Seydlitzruh</i>) – gmina i powiat namysłów	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	178
NASALE (<i>Nassadel</i>) – gmina Byczyna, powiat Kluczbork	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	189
NASIEDLE (<i>Nassiedel</i>) – gmina Kietrz, powiat Głubczyce	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	196
OKOPY (<i>Kaltecke</i>) – gmina Łambinowice, powiat Niemodlin	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	205
OSIEK GRODKOWSKI (<i>Osseg, Auenrode</i>) – gmina Grodków, powiat Brzeg	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	211
PAWŁOWICE NAMYSŁOWSKIE (<i>Paulsdorf</i>) – gmina i powiat Namysłów	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	224
POLSKA CEREKIEW (<i>Polnisch Neukirch</i>) – gmina Polska Cerekiew, powiat Kędzierzyn-Koźle	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	231
POMORZOWICE (<i>Pommerswitz</i>) – gmina i powiat Głubczyce	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	241
SIEDLEC (<i>Zedlitz</i>) – gmina Otmuchów, powiat Nysa	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	248
SMARDY DOLNE (<i>Nieder Schmartdt</i>) – gmina i powiat Kluczbork	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	253
STRZELCE NAMYSŁOWSKIE (<i>Strehlitz</i>) – gmina Domaszowice, powiat Kluczbork	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	258
ŚWINIARY WIELKIE (<i>Groß Blumenau</i>) – gmina Wołczyn, powiat Kluczbork	
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	266
TRAWNIKI (<i>Trawnig</i>) – gmina Pawłowiczki, powiat Kędzierzyn-Koźle	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	274

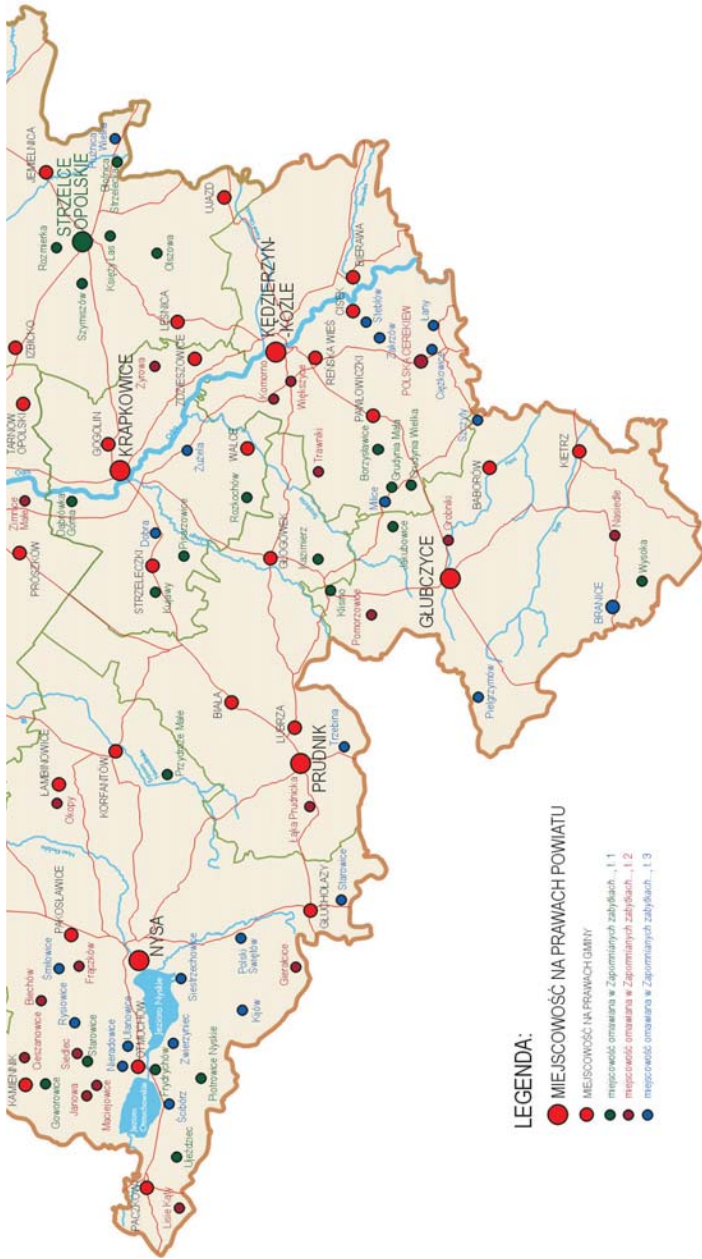

WIĘKSZYCE (<i>Wiegshütz</i>) – gmina i powiat Kędzierzyn-Koźle	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	280
WRONÓW (<i>Frohau</i>) – gmina Lewin Brzeski, powiat Brzeg	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	289
ZIEMIĘLOWICE (<i>Simmelwitz</i>) – gmina i powiat Namysłów	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	295
ZIMNICE MAŁE (<i>Klein Schimnitz</i>) – gmina Prószków, powiat Opole	
Zespół zamkowy	303
ZWANOWICE (<i>Schwanowitz</i>) – gmina i powiat Brzeg	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	308
ŻYROWA (<i>Zyrowa</i>) – gmina Zdzieszowice, powiat Krapkowice	
Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	316
Bibliografia	328
Spis ilustracji	331

Lokalizacja opolskich miejscowości z zabytkowymi budowlami,
zaprezentowanymi w Zapomnianych zabytkach. Dworach i pałacach wiejskich południowej Polski.
Śląsk Opolski, t. 1–3

LEGENDA:

● MIEJSCOWOŚĆ NA PRAWACH POWIATU

● MIEJSCOWOŚĆ NA PRAWACH GMINY

● miejscowość omawiana w Zapisanymyńskim załączniku „1.1

● miejscowość omawiana w Zapisanymyńskim załączniku „1.2

● miejscowość omawiana w Zapisanymyńskim załączniku „1.3